

ตุ๋หล่าง แก่นคำหล้า พิลาน้อย โจทย์ใหม่พัฒนาพันธุ์ข้าวไทยเมื่อโลกร้อน

ตุ๋หล่าง แก่นคำหล้า พิลาน้อย ลูกชานากับการคิदनอกกรอบ จบ ม.๖ มุ่งหน้าสู่ห้องนาเรียนรู้การพัฒนาพันธุ์ข้าว ก่อตั้งกลุ่ม ‘ชานาไทยอีสาน’ ส่งต่อ ๗ สายพันธุ์ข้าวใหม่ให้ชานา เผยเหตุผลยอมสละความฝันหุ่นยนต์มาอยู่กับข้าวในนา ปัญหาใหม่ ‘โลกร้อน’ ทำเมล็ดข้าวลีบ

- ☐ สายเลือดชานาผู้ก่อตั้งกลุ่ม **ชานาไทยอีสาน** เกษตรกรรุ่นใหม่ผู้ตั้งใจพัฒนาสายพันธุ์ข้าวไทย
- ☐ หากไม่พัฒนาพันธุ์ข้าวให้ ‘ดี’ และ ‘เหมาะสม’ เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น แต่ **ที่ดิน** มีเท่าเดิม ข้าวจะไม่พอเลี้ยงคน
- ☐ รู้จักสายพันธุ์ข้าวไทยผ่าน **เวิร์คช็อปเบลนด์ข้าว** ในงาน ‘เทศกาลอีสานสร้างสรรค์ ๒๕๖๖’
- ☐ ความเข้มของแสงแดดที่เพิ่มขึ้นผิดปกติจากภาวะ **โลกร้อน** ทำให้เกสรข้าวตาย เมล็ดข้าวลีบ

ตุ๋หล่าง แก่นคำหล้า พิลาน้อย

แก่นคำหล้า พิลาน้อย มีชื่อเล่นว่า ‘ตุ๋หล่าง’ เกิดที่บ้านโนนยาง ตำบลกำแมต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เป็นชายหนุ่มสายเลือดชานาโดยกำเนิด หากกล่าวถึงกลุ่มคนคิदनอกกรอบในเมืองไทย ‘ตุ๋หล่าง’ คือชื่อที่รวมอยู่ในนั้น

ตุ๋หล่าง คือแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่ม **ชานาไทยอีสาน** การรวมตัวกันของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่ ‘กลับบ้าน’ มาพัฒนาและอนุรักษ์สายพันธุ์ข้าวพื้นเมืองถิ่นอีสาน ด้วยความเชื่อว่า **ข้าวไทย** มีดี และสามารถสร้าง **ความมั่นคงทางอาหาร** ได้ด้วยการทำนาอินทรีย์ การทำนาแบบปราณีต

ซึ่งจะทำให้ได้ข้าวคุณภาพดี มีความหลากหลาย พึ่งพาตนเองได้ และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นคำตอบของการสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน

‘ชาวนาไทอีสาน’ เป็นทีมทดสอบร่วมในแต่ละพื้นที่ เมื่อ ‘ตุ๋หล่าง’ พัฒนาพันธุ์ข้าวขึ้นมาก็จะส่งไปทดสอบการปลูกในหลายพื้นที่เพื่อดูการตอบสนองต่อดินฟ้าอากาศและสภาพพื้นที่นั้นๆ

“กลุ่มชาวนาไทอีสาน มีด้วยกัน ๑๕ ครอบครัว ในจังหวัดชัยภูมิ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ อำนาจเจริญ ยโสธร สกลนคร ร้อยเอ็ด พวกเขารู้จักผมทางยูทูบ ตอนแรกมาเรียนรู้การคัดพันธุ์ข้าว แต่สุดท้ายไม่รู้อะไรกวาดมาใส่กันไว้ อาจด้วยความเป็นคนที่มีความรู้สึกนึกคิดคล้ายคลึงกัน ก็เลยอยากทำงานร่วมกัน และทำอย่างไรให้สิ่งที่เราทำเป็นประโยชน์ต่อคนได้มากที่สุด โดยที่เราไม่ต้องทำอะไรที่ยิ่งใหญ่เท่าคนอื่น” ตุ๋หล่าง ให้สัมภาษณ์กับ ‘กรุงเทพธุรกิจ’

กลุ่ม ‘ชาวนาไทอีสาน’ รวมตัวกันหลวมๆ ปี ๒๕๕๗ ต่างคนต่างทำ ติดต่อกันผ่านโซเชียลมีเดีย เริ่มทำจริงจังปี ๒๕๖๑ พบกันทุกปีๆ ละหลายรอบ

นอกเหนือจากพันธุ์ข้าวที่ ‘ตุ๋หล่าง’ ทำมาก่อนหน้านี้ ความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้หลังการรวมกลุ่มคือ พันธุ์ข้าว ที่ร่วมกันพัฒนาแล้วส่งต่อให้สังคมได้อีก ๗ สายพันธุ์ ได้แก่

๑ ข้าวเจ้าหอมเวสสันตะระ : รสชาติดี เหนียวนุ่มละมุนลิ้น กลิ่นข้าวเคี้ยวใหม่ๆ หอมอวลอยู่ในโพรงจมูก เป็นพันธุ์ข้าวรุ่นแรกๆ ที่พัฒนาและปรับปรุงเพื่อแก้ปัญหา ‘ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕’ ที่ให้ผลผลิตน้อย

๒ ข้าวเจ้าหอมดำสุตะบุตร : ข้าวกล้องสีม่วงดำ เมื่อขัดแล้วมีสีขาวใสอมม่วง มีความเหนียวนุ่ม กลิ่นหอม

๓ ข้าวเจ้าหอมเวสวิสุทธิ : มีความเหนียวนุ่ม กลิ่นหอม หุงขึ้นหม้อ หากปลูกในสภาพดินที่มีส่วนผสมของดินทราย ๒๕% ขึ้นไป ข้าวจะมีกลิ่นหอมมากยิ่งขึ้น รสชาติและรสสัมผัสคล้ายข้าวหอมมะลิพื้นเมืองโบราณ แถบภาคอีสานที่สูญพันธุ์ไป

๔ ข้าวเหนียวดำสีลาภรณ์ (มีสีเป็นเครื่องประดับ) : เป็นข้าวเหนียวดำ หอมกลิ่นข้าวกำลังเจียว เอกลักษณ์รสชาติคล้ายการกินขนมที่หอมหวาน

๕ ข้าวเหนียวดำ อสิตะ : ข้าวกล้องสีม่วงดำเข้ม เมื่อขัดผิวออก เนื้อแป้งเป็นสีขาวขุ่นอมม่วง มีกลิ่นหอม ๒ ระดับ คือ กลิ่นหอมของข้าวเหนียวดำและกลิ่นหอมของข้าวมะลิแทรกอยู่ในเมล็ดเดียว อสิตะเป็นคำในภาษาบาลี แปลว่า ดำสนิท มีดสนิท เป็นชื่อพันธุ์ข้าวเหนียวที่มีสีดำที่สุดขณะนี้

๖ ข้าวเจ้าหอมเพชรราตรี : เป็นข้าวกล้อง มีสีม่วงดำสนิท เมื่อขัดแล้วได้ข้าวสารสีขาวใสอมม่วง ข้าวพันธุ์นี้เกิดจากการแตกตัวทางพันธุกรรมอย่างผิดปกติจากข้าวเจ้าสีขาว ถือเป็นเรื่องเกิดขึ้นได้ยากมาก จึงเปรียบดั่งอัญมณีในยามราตรี ‘เพชรราตรี’ หมายถึงสิ่งมีค่าที่ซุกซ่อนอยู่

๗ ข้าวเหนียวหอมกุสุมา : ‘กุสุมา’ แปลว่าดอกไม้ เป็นแรงบันดาลใจที่นำมาตั้งชื่อพันธุ์ข้าวที่หุงแล้วให้กลิ่นหอมฟุ้งเหมือนกลั่นดอกไม้ป่า ข้าวสายพันธุ์นี้เกิดจากการกลายพันธุ์ของข้าวเหนียวดำสีลาภรณ์ที่กลายเป็นข้าวสีขาว ค้นพบขณะแกะเปลือกคัดเลือกรวงข้าวเพื่อเอาไว้ทำพันธุ์เมื่อปี ๒๕๕๖

“เป็นชุดพันธุ์ข้าวที่ทีมงานของเราส่งต่อให้สังคมได้แล้ว เป็นความภาคภูมิใจที่เราเห็นว่าเราสามารถทำให้เกษตรกรในประเทศไทยสร้างรายได้ดูแลตัวเอง ครอบครัวยุ และชุมชนได้”

ข้าวแต่ละสายพันธุ์มีความต่างกันของรสชาติ กลิ่นหอม เนื้อสัมผัส นอกจากพัฒนาสายพันธุ์ ตู๋หล่างยังเสนอแนวคิดต่อยอดความหลากหลายของสายพันธุ์ข้าวสำหรับการบริโภคด้วย **เวิร์คช็อปเบลนด์ข้าว** ในงาน **เทศกาลอีสานสร้างสรรค์ ๒๕๖๖** หรือ Isan Creative Festival (อีสาน ครีเอทีฟเฟสทีวัล) ที่ TCDC จังหวัดขอนแก่น

เป็นกิจกรรมที่ ‘ชาวนาไทยอีสาน’ ชวนให้รู้จักข้าวแต่ละสายพันธุ์ให้มากขึ้นด้วยการ เบลนด์เมล็ดข้าวสารต่างชนิด แล้วนำไปหุงและรอชิมข้าวหุงสุกที่ได้

โดยเตรียมเมล็ดข้าวสารหลากสีสัน จำนวน ๕ สายพันธุ์ คือ ข้าวเหนียวดำคิ่งนิยต์ ข้าวเหนียวแดงศรีถาวร ข้าวเจ้าหอมเวสสันตะระ ข้าวฮางอก และข้าวเหนียวขาววิสุทธิ มาให้ทดลองเบลนด์ตามใจชอบ

สมาชิก ‘ชาวนาไทยอีสาน’ จะอธิบายก่อนว่าข้าวแต่ละสายพันธุ์มีลักษณะเด่นอย่างไร เป็นธาตุร้อนหรือธาตุเย็น เมล็ดข้าวแต่ละสายพันธุ์ให้สีสันอย่างไร เนื้อสัมผัสเมื่อหุงสุกแล้วเป็นอย่างไร ฯลฯ

จากนั้นผู้เข้าร่วมเวิร์คช็อปก็เบลนด์ด้วยการตากเมล็ดข้าวสารพันธุ์ต่างๆ ตามสัดส่วนที่คิดไว้ใส่ถ้วยหนึ่งข้าว เขียนชื่อแปะไว้ รอนข้าวหุงสุก ทีมงานก็จะนำมาให้ชิมว่ารสชาติ เนื้อสัมผัส กลิ่นหอม ที่เกิดจากการเบลนด์เมล็ดข้าวสารตามสัดส่วนที่แต่ละคนพอใจเป็นอย่างไร ตรงหรือแตกต่างจากที่คิดไว้อย่างไรหรือไม่

แต่ละคนอาจค้นพบสูตรเบลนด์ข้าวที่อร่อยในแบบฉบับของตนเอง บางคนอาจได้ข้าวเหนียวแทนที่จะได้ข้าวเจ้าอย่างที่คิดไว้ บางคนได้ข้าวที่มีสีออกไปโนโทนสีดำ ฯลฯ

ตู๋หล่าง กล่าวว่า งานพัฒนาพันธุ์ข้าวส่วนใหญ่เป็นสายพันธุ์ข้าวเหนียว เนื่องจากวัฒนธรรมอีสานเป็นวัฒนธรรมข้าวเหนียวมากกว่า และข้าวเหนียวยังนิยมนำไปแปรรูปทำขนมได้ในทุกภูมิภาคของไทย

“ถ้าเทียบกันในสภาพของข้าวดำเหมือนกัน ผลผลิตจะสูงกว่าข้าวดำทั่วไป ๒-๓ เท่า ในการปลูกพื้นที่ขนาดเท่ากัน ถ้าเทียบกับข้าวดำโบราณกับข้าวสีลาภรณ์และอสีตา ข้าวโบราณได้ ๓๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ แต่อสีตาและสีลาภรณ์จะได้ ๙๐๐-๑,๐๐๐ กิโลกรัมต่อไร่ และดูแลง่ายกว่า” ตู๋หล่าง กล่าวถึงข้อแตกต่างของสายพันธุ์ข้าวที่พัฒนาขึ้นใหม่เหล่านี้

การเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้มากขึ้น ไม่ใช่เพื่อเหตุผลให้ชาวนาได้เงินมากขึ้นเท่านั้น แต่เรามองไปถึงปัญหาใหญ่ของโลก

“ความมั่นคงทางอาหาร เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของคนทั้งโลก การที่เราใช้ชีวิตและกระบวนการปลูกแบบที่มีอยู่แล้ว แต่พันธุ์ไม่ได้มีการพัฒนาที่เหมาะสม ต่อให้ปลูกดีแค่ไหน ผลผลิตก็ได้แค่นี้ จะไม่พอเลี้ยงคน ถ้าเราไม่พัฒนาพันธุ์ให้ดีขึ้น ให้เหมาะสม คนจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ดิน เฝ้าเดิม มันจะเลี้ยงคนไม่พอ เราก็เลยให้ความสำคัญและพัฒนาเรื่องนี้มาตลอด”

‘ตุ๋หล่าง’ แก่นคำหล้า พิลาน้อย ปัจจุบันอายุ ๔๐ ปี สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปีที่ ๖ โรงเรียนกุดชุม วิทยาคม จ.ยโสธร สนใจเรื่อง การพัฒนาพันธุ์ มาตั้งแต่อายุ ๑๙ เขาใช้คำว่า “ชอบเหมือนถูกดูดวิญญาณ เข้าไปเลย” ชอบเรื่องการพัฒนาพันธุ์ทุกอย่าง ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์

ดังนั้นพอเรียนจบ ม.๖ จึงตัดสินใจเดินออกจากห้องเรียนไปคลุกคลีอยู่กับการพัฒนาพันธุ์ข้าวในท้องถิ่น และเดินทางไปเรียนรู้หลักวิชาการพัฒนาพันธุ์ข้าวและการคัดพันธุ์ข้าวที่ ‘มูลนิธิข้าวขวัญ’ ของอาจารย์เดชา ศิริภัทร ที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้วิชาความรู้และประสบการณ์ตรงพัฒนาเป็นองค์ความรู้มาเรื่อยๆ

ความจริงแล้วสิ่งที่ ‘ตุ๋หล่าง’ อยากทำไม่ใช่เรื่อง ‘ข้าว’ แต่เป็นเรื่อง **หุ่นยนต์ กับ ยานอวกาศ** และถ้าจะศึกษา ๒ เรื่องนี้จริงๆ ก็สามารถทำได้ เพราะเขาสอบผ่านได้ทุนไปศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น

“แต่ตอนจบ ม.๖ ผมตั้งเป้าหมายเรื่องข้าวไว้แล้ว ผมก็โอนทุนของญี่ปุ่นให้รุ่นน้อง แล้วตัวเองก็มาทำเรื่องข้าว ผมคิดว่าสิ่งนี้มันสำคัญกว่า

มีคนบอกว่าถ้าผมวิจัยเรื่องยานอวกาศ ผมอาจมียานอวกาศอพยพคนไปนอกโลกเวลามีสงครามได้แล้ว แต่มันก็ได้ไม่กี่คนหรอก **ที่สำคัญกว่านั้นคือคนระดับพื้นบ้าน ทำอย่างไรเขาจึงจะมีชีวิตรอด** เราไม่สามารถสร้างยานขนาดใหญ่ที่จะบรรทุกคนทั้งประเทศไทยหนีไปได้

แต่ถ้าเรา **พัฒนาพันธุ์ข้าวที่ดีพอ** ให้คนในประเทศไทยปลูก หรือหล่อเลี้ยงคนในประเทศไทย หล่อเลี้ยงคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนี้จะมีคุณค่าที่คงทนและเป็นรูปธรรมมากกว่า

ประวัติความเป็นมาของ ตุ๋หล่าง (แก่นคำหล้า พิลาน้อย)

ชีวิตช่วงแรกและจุดเริ่มต้น:

เกิดและเติบโตในวิถีเกษตรกรรมภาคอีสานที่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ได้เรียนรู้วิถีการทำนาจากบรรพบุรุษ แต่เมื่อเติบโตขึ้นได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรกรรมแบบเคมีและการพึ่งพาเมล็ดพันธุ์จากนายทุน ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรประสบปัญหาหนี้สินและสูญเสียสายพันธุ์ข้าวท้องถิ่น

จุดเปลี่ยนสู่การอนุรักษ์พันธุ์กรรมข้าว:

ด้วยอุดมการณ์ที่ต้องการให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ คุณตุ๋หล่างจึงเริ่มตั้งคำถามถึงความยั่งยืน และเริ่มรวบรวมเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้านโบราณที่กำลังจะหายไปจากชุมชนอีสานกลับมาปลูกและศึกษาอย่างจริงจัง

การเป็นนักปรับปรุงพันธุ์ข้าวโดยเกษตรกร:

เรียนรู้กระบวนการผสมสายพันธุ์ข้าวด้วยตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (Action Learning) จนมีความเชี่ยวชาญในการผสมข้ามสายพันธุ์และการคัดเลือกสายพันธุ์ข้าว (Breeding & Selection) เพื่อให้ได้ข้าวที่มีรสชาติ ดีต่อสุขภาพ และทนทานต่อสภาพในท้องถิ่น

การสร้างเครือข่ายและอุดมการณ์:

ขยายผลจากการทำส่วนตัวสู่การตั้งศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่ ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร ร่วมมือกับเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์กุดชุม ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่อง "อธิปไตยทางเมล็ดพันธุ์" (Seed Sovereignty) เพื่อส่งต่อมรดกข้าวพื้นบ้านให้ลูกหลานและสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์หลัก ในการขับเคลื่อนงานของ ศูนย์กลาง (แก่นคำหล้า พิลาน้อย) สรุปได้ดังนี้

- ☐ ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุกรรม
 - เพื่อปกป้องและฟื้นฟูสายพันธุ์ข้าวพื้นบ้านโบราณไม่ให้สูญพันธุ์
 - เพื่อคัดเลือกและปรับปรุงสายพันธุ์ข้าวให้มีความแข็งแรง ทนทานต่อโรค แมลง และสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง
- ☐ ด้านการสร้างอธิปไตยทางอาหารและเมล็ดพันธุ์ (Seed Sovereignty)
 - เพื่อให้เกษตรกรสามารถเก็บ คัด และพัฒนาเมล็ดพันธุ์ได้ด้วยตนเอง ลดการพึ่งพาเมล็ดพันธุ์และสารเคมีจากบริษัทใหญ่
 - เพื่อลดต้นทุนการผลิตและแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรอย่างยั่งยืน
- ☐ ด้านการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้
 - เพื่อเปลี่ยนพื้นที่กุดชุมให้เป็นศูนย์เรียนรู้และคลังพันธุกรรมข้าวสำหรับเกษตรกร นักวิจัย และคนรุ่นหลัง
 - เพื่อสร้างเครือข่ายความมั่นคงทางอาหารและส่งต่อมรดกภูมิปัญญาเกษตรกรรมพึ่งตนเอง

องค์ความรู้หลักของศูนย์กลาง (แก่นคำหล้า พิลาน้อย) สรุปได้เป็น 4 ด้านหลัก ดังนี้

- ☐ การอนุรักษ์และการปรับปรุงสายพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน
 - การเก็บรวบรวมพันธุกรรม: รวบรวมและฟื้นฟูเมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้านโบราณหลากหลายสายพันธุ์เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์
 - การผสมและคัดเลือกสายพันธุ์ (Breeding): ผสมข้ามสายพันธุ์ข้าวเพื่อให้ได้พันธุ์ที่มีความแข็งแรง ทนต่อโรค แมลง และสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง
 - การคัดเลือกแบบประณีต: คัดเมล็ดพันธุ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เหมาะกับสภาพดินและน้ำในท้องถิ่นอีสาน

☐ เกษตรกรรมยั่งยืนและเกษตรอินทรีย์

- ลด/เลิกสารเคมี: ใช้กระบวนการธรรมชาติดูแลแปลงนา พึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต
- ระบบนิเวศในแปลงนา: สร้างความสมดุลของสิ่งแวดล้อมเพื่อควบคุมศัตรูพืชโดยธรรมชาติ

☐ การจัดการและกระจายเมล็ดพันธุ์ (Seed Sovereignty)

- อธิปไตยทางอาหาร: ส่งเสริมให้เกษตรกรเก็บและคัดเมล็ดพันธุ์เอง ไม่ต้องพึ่งพาบริษัททุนใหญ่
- การแบ่งปันและสร้างเครือข่าย: กระจายเมล็ดพันธุ์ให้เครือข่ายเกษตรกรกุดชุมและพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อขยายฐานความมั่นคงทางอาหาร

☐ การถ่ายทอดและการเป็นศูนย์เรียนรู้

- แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา: เปิดพื้นที่อำเภอกุดชุมเป็นแหล่งศึกษาดูงานสำหรับนักวิจัยเกษตรกร และผู้สนใจเรื่องพันธกรรมข้าว
- การปลูกฝังอุดมการณ์พึ่งตนเอง: ถ่ายทอดปรัชญาการทำเกษตรที่ไม่ใช่แค่เรื่องผลกำไร แต่คือวิถีชีวิตและการปกป้องทรัพยากรของบรรพบุรุษ

